

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Γραμματισμός

Ενότητα 3: Προσεγγίσεις του Γραμματισμού I

Γαλαντόμος Ιωάννης

Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Προσεγγίσεις του Γραμματισμού (I)

Διάλεξη 3

Προσεγγίσεις του Γραμματισμού

```
graph TD; A[Προσεγγίσεις του Γραμματισμού] --- B[Λειτουργική προσέγγιση]; A --- C[Ολιστική γλωσσική προσέγγιση]; A --- D[Προσέγγιση των εννοιολογικών κατασκευών]; A --- E[Κοινωνικοπολιτισμική προσέγγιση]; A --- F[Κριτική προσέγγιση του γραμματισμού];
```

Λειτουργική προσέγγιση

Ολιστική γλωσσική προσέγγιση

Προσέγγιση των εννοιολογικών κατασκευών

Κοινωνικοπολιτισμική προσέγγιση

Κριτική προσέγγιση του γραμματισμού

Η λειτουργική προσέγγιση

- Η έννοια του λειτουργικού γραμματισμού συνδέει τον γραμματισμό με τις ενέργειες της ανάγνωσης και της γραφής.
- Η απόκτηση βασικών γνώσεων και δεξιοτήτων αναφέρεται στην ικανότητα του ατόμου να αποκωδικοποιεί τα σύμβολα της σελίδας σε ήχους και κατ' επέκταση να βγάζει κάποιο νόημα από αυτούς τους ήχους.

- Στην ανάγνωση, το άτομο λέει τις λέξεις που βρίσκονται πάνω στο χαρτί, ενώ στη γραφή πρέπει να είναι σε θέση να ορθογραφεί και να γράφει ορθές γραμματικές προτάσεις.
- Τόσο στην ανάγνωση όσο και τη γραφή, ένα εγγράμματο άτομο είναι σε θέση να αντιληφθεί και να καταλάβει τις τυπωμένες λέξεις.

- Βασική υπόθεση της λειτουργικής προσέγγισης είναι ότι ο γραμματισμός συνιστά μια τεχνική δεξιότητα ουδέτερη ως προς τους στόχους της και κοινή για όλες τις γλώσσες του κόσμου.
- Οι δεξιότητες της ανάγνωσης και της γραφής μπορούν να αναλυθούν στο λεξιλόγιο, στη γραμματική και στη σύνταξη κειμένου.

- Η διδασκαλία των φθόγγων και των γραμμάτων, της φωνητικής και της πρότυπης γλώσσας είναι στο επίκεντρο της προσπάθειας.
- Έντονη προσοχή προσελκύουν τα λάθη στην ανάγνωση και τη γραφή και υπάρχει μεγάλο ενδιαφέρον για τις βαθμολογίες στις δοκιμασίες ανάγνωσης και γραφής.
- Αυτές οι δοκιμασίες αξιολογούν γλωσσικές δεξιότητες απομονωμένες από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

- Πίσω από τη λειτουργική προσέγγιση του γραμματισμού βρίσκεται η πεποίθηση ότι τα παιδιά χρειάζονται μονάχα τις λειτουργικές (/«χρήσιμες») του γραμματισμού.
- Ο λειτουργικός γραμματισμός αφορά χαμηλότερα επίπεδα ικανότητας.
- Μεταξύ αυτών που είναι λειτουργικά αναλφάβητοι υπάρχουν κάποιοι που μπορούν να διαβάσουν, αλλά δεν μπορούν να κάνουν αυτό που διαβάζουν και άλλοι που καταφέρνουν να κρύψουν τον αναλφαβητισμό τους, ο οποίος δεν είναι κοινωνικά αποδεκτός.

- Ο λειτουργικός γραμματισμός πιθανόν να μην είναι αρκετός για τις τεχνολογικά προηγμένες κοινωνίες.
- Ο απλός λαός έρχεται αντιμέτωπος με υπηρεσιακά έγγραφα και γραπτές οδηγίες, οι οποίες απαιτούν πιο προηγμένες δεξιότητες στον γραπτό λόγο.
- Ως εκ τούτου, ο λειτουργικός γραμματισμός δεν μπορεί να ανταποκριθεί σε τέτοιες σύνθετες υποχρεώσεις.

Η ολιστική γλωσσική προσέγγιση

- Η ολιστική γλωσσική προσέγγιση είναι αντίθετη με την θέαση του γραμματισμού ως αποκωδικοποίησης της γραφής και της ανάγνωσης και ως μιας σειράς μεμονωμένων δεξιοτήτων.
- Η ολιστική προσέγγιση δίνει έμφαση στο να μάθει το άτομο να διαβάζει και να γράφει με φυσικότητα για έναν σκοπό, για επικοινωνία που να έχει νόημα και για προσωπική ευχαρίστηση.

- Η ολιστική προσέγγιση στηρίζει μια ολιστική και συνδυαστική εκμάθηση της ανάγνωσης, της γραφής της ορθογραφίας και της ικανότητας στον προφορικό λόγο.
- Η γλώσσα που χρησιμοποιείται πρέπει να έχει συνάφεια και νόημα για το παιδί.
- Το βάρος μετατοπίζεται στη χρήση της γλώσσας για επικοινωνία αντί της μορφής.
- Σε μια ολιστική προσέγγιση, η γραφή πρέπει να εξυπηρετεί πραγματικούς σκοπούς.

- Ένα παιδί γράφει σε κάποιον με συγκεκριμένο σκοπό.
- Γραφή σημαίνει στοχασμό του ατόμου σχετικά με τις ιδέες του και εξωτερίκευση των νοημάτων σε άλλου ομιλητές.
- Η εξάσκηση στη γραφή μπορεί να γίνεται με άλλους και να περιλαμβάνει τη σταδιακή δόμηση και αναδόμηση του κειμένου πριν την τελική του μορφή.

- Γραφώ καλά σημαίνει κάνω το μήνυμά μου κατανοητό σε συγκεκριμένο κοινό.
- Η συνεχής επισήμανση των γραμματικών και ορθογραφικών λαθών είναι ψυχοφθόρα για το παιδί.
- Επιπλέον, οι διορθώσεις επικεντρώνονται στη μορφή και όχι τη λειτουργία.

- Η εκμάθηση της γραφής συνδυάζεται με την εκμάθηση της ανάγνωσης.
- Ένα παιδί μαθαίνει να ορθογραφεί όταν μαθαίνει να διαβάζει.
- Όσο πιο πολύ διαβάζει τόσο πιο πολύ βελτιώνεται η γραφή του.

- Σύμφωνα με την ολιστική προσέγγιση, η ανάγνωση και η γραφή πρέπει να είναι ευχάριστες εμπειρίες.
- Αυτό είναι εφικτό όταν η ανάγνωση και η γραφή αφορούν σε πραγματικά και φυσικά γεγονότα και όχι ψεύτικες ιστορίες, σε πλασματικές ακολουθίες, γραμματικούς και ορθογραφικούς κανόνες ή ιστορίες που είναι άσχετες με τις εμπειρίες και τα ενδιαφέροντα του παιδιού.

- Τα παιδιά μαθαίνουν να διαβάζουν και να γράφουν όταν υπάρχει η ανάγκη να κατανοήσουν το νόημα της ιστορίας, να διασκεδάσουν με ένα αστείο βιβλίο.
- Η γραφή είναι διασκέδαση όταν είναι επικοινωνία.
- Σύμφωνα με την ολιστική προσέγγιση, ο γραμματισμός συνίσταται στην ανάπτυξη της σχετικής ικανότητας για αισθητική αποτίμηση και διαπροσωπική ευασθησία.

- Όταν η ανάγνωση και η γραφή είναι προσχεδιασμένες, όταν η έμφαση αποδίδεται στη μορφή και όχι τη λειτουργία, δεν ενθαρρύνεται ούτε η ανάγνωση, αλλά ούτε και η γραφή.
- Οι δύο αυτές δεξιότητες πρέπει να παρέχουν ευκαιρίες για κοινή χρήση της γλώσσας και κοινά νοήματα.
- Τα παιδιά έχουν ανάγκη από βιβλία με φαντασία και ζωντάνια που να σχετίζονται με τον κόσμο τους και τον τρόπο ζωής τους.

- Οι κανόνες της γραφής και τη ανάγνωσης διδάσκονται με έμμεσο τρόπο.
- Τα βασικά αναγνώσματα που χρησιμοποιούνται στο σχολείο έχουν την τάση να προωθούν την ικανότητα της αναγνώρισης παρά της κατανόησης.
- Το παιδί μπορεί να είναι σε θέση να διαβάσει δυνατά στον δάσκαλο χωρίς να καταλαβαίνει τη σημασία και το βαθύτερο νόημα των όσων διαβάζει.

- Μια εναλλακτική λύση είναι η ανάγνωση αληθινών βιβλίων.
- Τα αληθινά βιβλία γράφονται από ανθρώπους που περιγράφουν τους εαυτούς τους ως συγγραφείς.
- Πρωταρχικοί στόχοι των αληθινών βιβλίων είναι η ψυχαγωγία, η διασκέδαση και η διέγερση της φαντασίας.
- Τα αληθινά βιβλία δεν επιχειρούν να προβάλουν την οπτική της (λευκής) μεσαίας τάξης, αλλά αμφισβητούν τους στερεότυπους ρόλους των δύο φύλων και την απεικόνιση των γλωσσικών και πολιτιστικών μειονοτήτων σε υποδεέστερους ρόλους.

- Η ανάγνωση πρέπει να αντανακλά και να αμφισβητεί τη σύγχρονη πραγματικότητα και να παρουσιάζει διαφορετικούς τρόπους και αξίες ζωής.

Η προσέγγιση των εννοιολογικών κατασκευών

- Η προσέγγιση των εννοιολογικών κατασκευών υποστηρίζει ότι οι αναγνώστες δίνουν τη δική τους ερμηνεία στο κείμενο και ότι η γραφή και η ανάγνωση είναι μια κατασκευή και ανακατασκευή των νοημάτων.

- Το νόημα που αποδίδουν οι αναγνώστες στο εκάστοτε κείμενο συνδέεται με την κουλτούρα τους, τις εμπειρίες τους, τον τρόπο που συλλαμβάνουν οι ίδιοι τα θέματα και τον τόνο του κειμένου καθώς και του κοινωνικού πλαισίου εντός του οποίου πραγματοποιείται η ανάγνωση.

- Οι αναγνώστες δίνουν τη δική τους ερμηνεία στα κείμενα.
- Κατανοούν ένα κείμενο χρησιμοποιώντας πρότερη γνώση.
- Χωρίς το σχετικό γνωστικό υπόβαθρο, οι αναγνώστες ίσως να μην μπορέσουν να δομήσουν κάποιο νόημα.
- Η κατασκευή του νοήματος σχετίζεται με τη γνώση για το είδος του κειμένου, τον συγγραφέα, το υπόβαθρό του, τις πεποιθήσεις του.

- Από το άλλο μέρος, οι γνώσεις του αναγνώστη, το οικογενειακό του υπόβαθρο, η οικονομική και κοινωνική του ζωή και η πολιτική του τοποθέτηση θα επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο θα δομήσει το νόημα του κειμένου.
- Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι διαφορετικοί μαθητές με διαφορετικό υπόβαθρο θα βγάλουν διαφορετικό νόημα από το κείμενο.

- Όταν έχει γίνει ένας κακός συνδυασμός της γνώσης του αναγνώστη και αυτής που υποθέτει ο συγγραφέας πως έχει ο αναγνώστης, τότε η δόμηση του νοήματος θα είναι προβληματική.
- Σε αυτό τον φαύλο κύκλο μπορεί να εγκλωβιστούν οι μειονοτικές γλωσσικές ομάδες.
- Ως εκ τούτου, καθίσταται σημαντικός ο ρόλος των εκπαιδευτικών.

- Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να μεσολαβήσουν στη δόμηση του νοήματος από μαθητές που μαθαίνουν γραφή και ανάγνωση και να τους βοηθήσουν να βγάλουν το νόημα κάποιου κειμένου.
- Προκειμένου οι δάσκαλοι να βοηθήσουν τα παιδιά να δομήσουν το νόημα ενός οποιουδήποτε κειμένου, θα πρέπει να έχουν συνειδητοποιήσει πως ο γραμματισμός στην τάξη εντάσσεται σε ένα κοινωνικό πλαίσιο και κατευθύνεται από πολιτισμικά καθορισμένους τρόπους σκέψης.

- Στις τάξεις υπάρχουν κριτήρια των ενηλίκων και της εκπαίδευσης για το ποιοι είναι οι σχετικοί και κατάλληλοι τρόποι απάντησης, ανάγνωσης και γραφής.
- Οι μαθητές πρέπει να μάθουν τους κανόνες συμπεριφοράς στις διαφορετικές περιπτώσεις χρήσεων του γραπτού λόγου, τις οποίες δημιουργούν οι εκπαιδευτικοί.
- Οι κοινωνικοί ρόλοι των εκπαιδευτικών και των μαθητών διδάσκονται και είναι πλαισιωμένοι από γεγονότα μέσα στην τάξη και αφορούν στον γραμματισμό.

- Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να διευρύνουν και όχι να περιορίζουν τους ρόλους των μαθητών, έτσι ώστε να ικανοποιούνται πλήρως οι ανάγκες για γραμματισμό.
- Τα παιδιά χρειάζεται να ενδυναμωθούν μέσω της ανάδειξης των διαφορετικών χρήσεων του γραμματισμού.
- Η ανάγνωση και η γραφή δεν είναι ανεξάρτητες δραστηριότητες.

- Η ανάγνωση και η γραφή συντελούνται σε ένα ορισμένο συγκείμενο που επηρεάζει σημαντικά τη διαδικασία της πρόσκτησης του γραμματισμού.
- Η ανάγνωση και η γραφή αφορούν ή απευθύνονται σε κάποιον.
- Ακόμα κι όταν το άτομο διαβάζει από μέσα του δημιουργείται ένας εσωτερικός διάλογος κατά τον οποίο εξάγεται κάποιο νόημα.

- Οι λέξεις που γνωρίζουν οι αναγνώστες και η εμπειρία που σχετίζεται με αυτές τις λέξεις συνδυάζονται για να διαμορφώσουν ένα συγκεκριμένο.
- Το συγκεκριμένο αυτό επιτρέπει στους μαθητές να εικάσουν το νόημα των λέξεων που δεν γνωρίζουν και όσα νοήματα λανθάνουν στο κείμενο.
- Όσο περισσότερο αναπτύσσεται η ανάγνωση και η γραφή, τόσο περισσότερο το κείμενο ενσωματώνεται στο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο.

- Η εσωτερική αναγνωστική διαδικασία διαμορφώνεται από τις εξωτερικές κοινωνικές δυνάμεις.
- Κατά παρόμοιο τρόπο, η γραφή δεν είναι μια απλή τεχνική διαδικασία καταγραφής των λέξεων στο χαρτί με τη σωστή ορθογραφία και τη σωστή γραμματική δομή.
- Η γραφή είναι μετάδοση νοήματος.
- Όταν οι μαθητές και οι ενήλικοι γράφουν, έχουν ένα διαπροσωπικό σκοπό.

- Γράφουν για να διαβαστούν από ένα ορισμένο κοινό, για να πληροφορήσουν, να πείσουν, να επηρεάσουν ή απλά να ευχαριστήσουν τους αναγνώστες.
- Όταν γράφουμε, αναμένουμε μια απάντηση ή αντίδραση από το κοινό.
- Γράφουμε έχοντας κάποια αντίληψη για το υπόβαθρο, τις γνώσεις και την κουλτούρα των αναγνωστών μας.
- Χρησιμοποιούμε τη γλώσσα με διαφορετικούς τρόπους για να εξυπηρετήσουμε συγκεκριμένους σκοπούς.

- Όλα αυτά καταδεικνύουν ότι ο γραμματισμός είναι ένα κοινωνικό γεγονός και όχι ένα ιδιωτικό, προσωπικό γεγονός.
- Συμπερασματικά, ο γραμματισμός δεν σχετίζεται με την απλή συλλογή και μετάδοση πληροφοριών.
- Σχετίζεται με την ανάπτυξη της σκέψης που αρμόζει σε έναν ορισμένο πολιτισμό.
- Με άλλα λόγια, ο γραμματισμός είναι ένας τρόπος σκέψης που αξιοποιεί τον προφορικό ή το γραπτό λόγο ως εργαλείο για την ανάπτυξη και την καλλιέργεια μιας κοινωνίας.

Βιβλιογραφία

Baker, C. (2001). *Εισαγωγή στη Διγλωσσία και τη Δίγλωσση Εκπαίδευση* (Α. Αλεξανδροπούλου, μετάφραση). Αθήνα: Gutenberg.